

ІДЕНТИФІКАЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ – ОСНОВНИЙ КРИТЕРІЙ ЇХ ВИЗНАННЯ

А.В.Гусь

Інститут економіко-правових досліджень НАН України, м. Донецьк

З посиленням розвитку економіки знань у світі, нематеріальні активи все більш здобувають значення у господарському обороті розвинених країн. Тим не менш сьогодні в Україні ця складова майна суб'єктів господарювання практично залишена по увагою правознавців, що обумовлено, перш за все, відсутністю сталого розвитку науки і техніки та невеликим інтересом вітчизняних підприємців до ефективного використання у своїй діяльності об'єктів знань.

Метою даного дослідження є висвітлення підходів до визначення змісту поняття нематеріальних активів та їх ідентифікації.

Відповідно до ст. 139 Господарського кодексу України [1], нематеріальні активи є частиною майна підприємства – мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в балансі [2, с. 261].

В діючому законодавстві України існує декілька визначень нематеріальних активів, які за своїм змістом інколи, навіть суперечать один одному. Так акти, що регулюють правовідносини щодо нематеріальних активів поділяються на акти фінансового та податкового законодавства.

Перша група активів представлена у своїй більшості положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (далі П(С)БО), які, з одного боку, розглядають нематеріальні активи як немонетарний актив який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований (Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [3]), а з іншого як будь-який актив, якій не має фізичної та / або матеріальної форми незалежно від вартості і використовується установою в процесі виконання основних функцій більше одного року (Інструкція з обліку необоротних активів бюджетних установ).

До активів податкового законодавства можна віднести, перш за все, Закон України від 28 грудня 2004 року «Про оподаткування прибутку підприємств» (втратив чинність), який визначав нематеріальні активи як «об'єкти інтелектуальної, в тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані у порядку, встановленому відповідним законодавством, об'єктом права власності платника податку».

Податковий кодекс України [4] у ст. 14.1.120. визначає нематеріальні активи як - право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі придбані в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами.

Слід зазначити, що важливим інструментом у постановці об'єкта на облік виступає його ідентифікація. З метою визначення поняття «ідентифікація» необхідно звернутися як до доктринальних, так і до нормативних джерел. Етимологія дефініції «ідентифікація» може бути розглянута завдяки звертанням до енциклопедичних джерел. Так, в Українській Радянській Енциклопедії наведено таке визначення: «ототожнення предметів і людей за їхніми характерними ознаками» [5].

Большая Советская Энциклопедия дає найбільш повне визначення: «Идентификация (установлюючи тотожність, отождествляю) – установленіє тотожності того или иного об'єкта на основанні определенних признаков, являющихся отличительными для данного об'єкта. Посредством идентификации может быть точно установлен индивидуально-определенный предмет или же тотожність этого предмета как части более сложного целого» [6].

Вітчизняний законодавець наводить визначення «ідентифікації» у низці актів облікового законодавства. Даний термін відповідно до П(С)БО 19 [7] означає придбані активи та зобов'язання, які на дату здобутку відповідають критеріям визнання статей балансу за П(С)БО 2 «Баланс» [8] – їх оцінка достовірно визначена, та очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з їх використанням.

Ідентифікація об'єктів інтелектуальної власності розглядається в Національному стандарті № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» [9], в якому зазначено: «Під час обстеження об'єкта права інтелектуальної власності, яке проводиться з метою його ідентифікації, з'ясовується наявність матеріального носія об'єкта та документів, що засвідчують майнові права інтелектуальної власності і факт видачі дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності».

Міжнародний стандарт фінансової звітності 38 «Нематеріальні активи» (МСФЗ 38) [10] дає перелік критеріїв, за якими актив може бути ідентифікований:

- є відокремленим, тобто може бути від'єднаний або відокремлений від підприємства і проданий, переданий, захищений ліцензією, наданий в оренду або обмінений індивідуально або разом з належним до нього договором, активом чи зобов'язанням незалежно від того, чи має підприємство так вчинити;
- є результатом договірних чи інших юридичних прав незалежно від того, чи можна ці права передавати або відокремлювати від підприємства або від інших прав і зобов'язань.

Таким чином, у разі бухгалтерського обліку об'єкта права інтелектуальної власності в складі нематеріальних активів ідентифікація об'єкта означає встановлення наявності та чинності документів, які засвідчують правомірне набуття права авторства, права власності, а також інших документів, які є підставою для оприбуткування об'єкта нематеріального активу.

Ідентифікація нематеріального активу на підприємстві здійснюється на підставі визнання даного об'єкту його повноважним органом – комісією, призначеною наказом власника або уповноваженої ним особи, яка встановлює наявність і чинність права власності на ідентифікуємий об'єкт.

Ідентифікація нематеріальних активів здійснюється за кожним з об'єктів що систематизується в групі за однорідними ознаками: права користування майном; права на комерційне позначення; права на об'єкти промислової власності; авторське право та суміжні права; інші нематеріальні активи.

Проведене дослідження свідчить, що відсутність єдиного підходу до визначення поняття «нематеріальний актив» у чинному законодавстві України на практиці призводить до проблем у їх оцінці, обліку та висвітленню у податковій та бухгалтерській звітності підприємства.

Саме тому пропонується визначити нематеріальні активи – як ідентифікований ресурс, крім грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей, що виражається у праві власності суб'єкта

господарювання на використання об'єктів, що не мають матеріальної форми, з метою отримання прибутку протягом строку їх корисного використання.

Список літератури

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
2. Кожемякіна Т.В., Матукова Д.Г. Нематеріальні активи підприємства-експортера як чинник підвищення конкурентоспроможності на світовому ринку // Економіка Криму. – 2010. – № 1 – С. 260-264.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року № 242 // Офіційний вісник України. – 1999. - № 44. – С. 229.
4. Податковий кодекс України от 02 грудня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-17. – Ст. 112.
5. Українська Радянська Енциклопедія, т.5.
6. Большая Советская Энциклопедия, т. 10. – М.: Советская Энциклопедия, 1972. – 540 с.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств», наказом Міністерства фінансів України від 07 липня 1999 року № 163 // Офіційний вісник України. – 2010. - № 30. – С. 205.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 року № 87 // Офіційний вісник України. – 1999. - № 25. – С. 335.
9. Національний стандарт № 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2007 року № 1185 // Офіційний вісник України. – 2007. - № 75. – С. 24.
10. Міжнародний стандарт фінансової звітності 38 «Нематеріальні активи» – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_050 – Назва з домашньої сторінки інтернету.

Науковий керівник: доцент кафедри господарського права ДонДУУ, к.ю.н.,
Булатов Євген Вікторович